

Osmanlı Modern Eğitim Anlayışının Taşraya Yansımalarına Bir Örnek: Tefenni Rüştîye Mektebi

An Example of the Reflection of the Ottoman Modern Education Understanding on the Country: Tefenni Rüştîye Mektebi (Middle School)

Araştırma Makalesi – Research Article

Ahmet KISA

Akdeniz Üniversitesi, ahmetkisa@akdeniz.edu.tr
ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0002-2080-3228

Öz

Bu çalışmada Burdur Sancağı'nın Tefenni Kazası'ndaki eğitim faaliyetleri Osmanlı modern eğitim anlayışının taşraya yansımalarının bir örneği olarak Tefenni Rüştîye Mektebi özelinde ele alındı. Tefenni Rüştîye Mektebi'nin Osmanlı modern eğitim tarihi açısından sahip olduğu önemi ortaya koyabilmek, eğitimde başlayan modernleşme sürecinin tarihsel geçmişini anlamakla doğrudan ilgilidir. Tanzimat ile başlayan bu süreç, teşkilat yapısını 1857'de Maarif Nezareti'nin açılmasıyla tamamlanmış; işleyişin nasıl olacağıyla ilgili 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin çıkarılması, modern eğitim kurumlarının nerede, nasıl açılacağı ve idaresinin nasıl sağlanacağı konularında çok önemli düzenlemeler getirmiştir. Rüştîye Mektepleri daha çok 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra, özellikle II. Abdülhamit Dönemi'nde yaygınlık kazanmıştır. Tefenni Rüştîye Mektebi de rüştîye mekteplerinin taşrada yaygınlık kazandığı II. Abdülhamit döneminde 1907 yılında açılmıştır. Bu çalışmada Tefenni Rüştîye Mektebi'nin nasıl açıldığı, mektepte okutulan dersler ve öğrenim gören öğrenciler, okulun kaç yıl faaliyette kaldığı, genel olarak eğitim-öğretimde karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu ortaya konulmuştur. Öğrencilerin genel imtihan kayıtları incelenmiş, pozitif ilimlere nazaran dini ilimlerde daha başarılı oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Tefenni, Eğitim, Mekteb-i İbtidâîye, Mekteb-i Rüştîye

Abstract

In this study, the educational activities in Tefenni town of Burdur sanjak (district) in the Ottoman Empire were addressed with special reference to Rüştîye Mektebi (Middle School) as an example of the reflection of Ottoman modern education understanding on the country. Revealing the importance of Tefenni Middle School to the history of Ottoman modern education is directly related to understanding the historical background of the modernization process launched in education. This process that started with the reform era called Tanzimat (Reorganization) took its final organizational structure with the opening of Maarif Nezareti (Ottoman Ministry of Education) in 1857, and the issuance of Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (General Education Statute) of 1869 that was about how the modern education would function led to highly important regulations about where and how the modern education institutions would be opened and how they would be administered. The Middle Schools became widespread in the country primarily after the aforementioned statute particularly in the period of Ottoman Sultan Abdulhamid II. Tefenni Middle School was also opened in 1907 in the period of Abdulhamid II when middle schools became prevalent in the country. This study presented how Tefenni Middle School was opened, the courses instructed and the students studying at the school, for how long the school was in service, and what challenges were in general confronted in education and instruction. Students' exam records were reviewed and it was discerned that the students were more successful in religious studies than sciences.

Keywords: Ottoman Empire, Tefenni, Education, Primary School (İbtidâîye), Middle School (Rüştîye)

Giriş

Bu çalışmada Osmanlı modern eğitim anlayışının taşraya yansımalarının bir örneği olarak Burdur Sancağı'nın Tefenni Kazası'ndaki Rüştîye Mektebi ele alındı. Çalışmada özellikle Tefenni Rüştîye Mektebi'nin seçilmesi, Osmanlı Devleti'nde eğitimde başlayan modernleşmenin sıradan bir taşra kazasına ne ölçüde yansıdığını tespit etmek amacıyla dayanmaktadır. Bu kapsamda Rüştîye Mektebi'nin açılışının serencamı, okulda görev yapan öğretmenler, öğretim sürecinde karşılaşılan zorluklar, okula devam eden öğrenciler ve okutulan dersler gibi hususlar açıklığa kavuşturulmaya çalışıldı. Bu sadece Tefenni Rüştîye Mektebi'nin tarihi tekamülü açısından değil; aynı zamanda Osmanlı modern eğitim anlayışının taşraya nasıl yansıdığının Tefenni özelinde takip edilmesi açısından da önem arz etmektedir. Tefenni Rüştîye Mektebi'nin bu bağlamda sahip olduğu rolü ortaya koyabilmek için Osmanlı Devleti'nde modern eğitim anlayışının doğuşu, rüştîye mekteplerinin bu anlayış içerisinde nasıl ortaya çıktığı ve tarihi süreç içerisinde nasıl bir değişim geçirdiklerinden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

19. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde eğitim, bayındırlık, sağlık hizmetleri gibi günümüzde kamu hizmetleri olarak görülen işler doğrudan merkezi hükümet tarafından değil, merkezi hükümetin denetiminde vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları ve yerel unsurlar aracılığıyla yapılıyordu. Bu yüzyılda dünyada ve Osmanlı Devleti'nde meydana gelen gelişmeler,¹ halkın eğitim, sağlık, bayındırlık gibi hizmetlerinin kamuya ait işler olduğu anlayışının ortaya çıkmasını sağladı. Bu anlayış Osmanlı özelinde II. Mahmut'un her alanda merkezi hükümeti güçlendirme isteğiyle birleşerek yaygın eğitim işlerinin devlet eliyle icra edilmesi sonucunu doğurdu. II. Mahmut, hem merkezi devlet anlayışının bir tezahürü olarak hem de halkın eğitim yoluyla bilinçlenmesini sağlamak amacıyla 1824 yılında İstanbul'da ilköğretimi zorunlu hale getirdi; ancak eğitim için gerekli vasıtaların eksikliği, içte Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, dışta Rusya ile yapılan savaş, Mısır sorunu gibi sebepler dolayısıyla istenilen başarı sağlanamadı.²

II. Mahmut'un ardından Tanzimat döneminde ülkenin her tarafında eğitime muhtaç çocukların olması eğitimin yaygınlaştırılması gerekliliğini ortaya çıkardı ve başta vilayet merkezleri olmak üzere hem İstanbul'da hem de taşrada okullaşmaya önem verildi. Medreseler ve azınlık okulları dışında bir tarafta askeri okullar, mülkiye okulları ve meslek okullarının yaygınlık kazandığı Tanzimat Dönemi'nde bir taraftan da eğitim işlerinin düzenli bir şekilde yerine getirilebilmesi için teşkilatlanmaya önem verildi.³ Bu kapsamda Meclis-i Vâlâ'nın bir komisyonu şeklinde çalışan Meclis-i Maarif-i Muvakkat 1845'te kuruldu. Bu meclis bir yıl sonra geçici statüden çıkarılarak Meclis-i Maarif-i Umumiye adını aldı. Maarif-i Umumiye Meclisi'ne bağlı, adı nezaret olsa da daha çok müdürlük şeklinde çalışan, Mekâtib-i Umumiye Nezareti oluşturuldu. Ardından 1856 yılında Islahat Fermanı Padişah Abdülmecit tarafından ilan edildi. Bu fermanla gayrimüslimlerin okul açmalarına müsaade edildi, okullara öğretmen atamasının Padişah tarafından yapılacağı açıklandı, içerisinde Müslüman ve gayri Müslim üyelerin olduğu Meclis-i Muhtelit-i Maarif'in eğitim işlerini denetlemesi kararlaştırıldı. Bütün bunlar eğitimde birlik sağlamayı ve eğitimin devlet tarafından kontrolünü amaçlıyordu. Dolayısıyla bu anlayış eğitim teşkilatında yeni düzenlemeleri kaçınılmaz kıldı. 1857 yılında Mekâtib-i Umumiye Nezareti, Maarif-i Umumiye Nezareti'ne dönüştürülerek teşkilatlanma noktasında önemli bir adım atıldı.⁴

¹ Modern eğitim, Batı dünyasında 17. yüzyıl sonlarından itibaren feodalitenin etkisini kaybetmesi, 18. yüzyılla birlikte insan ve insan aklının ön plana çıkmasıyla başladı. "Eğitim en azından ilköğretim düzeyinde bütün vatandaşlara zorunlu, kısmen ve görelili olarak ücretsiz, laik ve merkezi bir karakter arz ediyordu." Osmanlı Devlet adamları 18. yüzyılda Avrupa'da Aydınlanma Çağı ile başlayan modern devlet ve toplum düzeninin üstünlüğünü, daha önceleri savaş meydanlarında askeri teknolojilerde gördükleri gelişmelerin dışında, her alanda görmeye başladılar ve devletin batılı anlamda dönüştürülmesi zorunluluğunu hissettiler. Değişimin mücbir sebepleri Batı'da burjuvazi öncülüğünde ekonomik gelişmelerin bir sonucuyken, Osmanlı'da Batı karşısında geri kalmışlığın yaratmış olduğu endişeye dayanıyordu ve dönüşüm bizatihi halk tarafından değil, "devlet ve saray merkezli yürütüldü." Gündüz 2015, 59-60.

² Karal 2011, 159.

³ Sakaoğlu 1991, 73-77.

⁴ Gündüz 2015, 67-69.

Maarif Nezareti'nin açılmasıyla yönetsel anlamda atılan adım daha sonra eğitim işlerinin işleyişiyle ilgili önemli bir düzenlemenin hayata geçirilmesiyle devam etti. 1 Eylül 1869 tarihinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi çıkarıldı. Eğitim işlerinin düzenlenmesinde kapsamlı bir içeriğe sahip olan nizamname Osmanlı Devleti'nde bulunan mektepleri nezaret ve idaresi devlete ait olan umûmi mektepler; nezareti devlete, tesis ve idaresi kişi ya da cemaatlara ait olan husûsi mektepler olarak ikiye ayırıyordu. Nizamnamede umûmi mekteplerin neler olduğu, bu mekteplerde okutulacak dersler, okulların nerelerde nasıl açılacağı, öğretmenlerin nitelikleri gibi konularda sıbyân mekteplerinden en üst düzey eğitim veren kurumlara kadar bir düzenleme getirildi. Husûsi mektepler cemaatler tarafından ya da Osmanlı tebaası veya yabancılar tarafından ücretli ya da ücretsiz açılabilir, bu okulların giderleri okulları tesis eden kişiler tarafından ya da bağlı oldukları vakıflar eliyle karşılanacaktı. Nizamnameye göre gerek umûmi okullarda gerekse husûsi okullarda çocuklara fiziki şiddet kesinlikle yasaklanıyor, eğitimin yeni usul⁵ (usûl-i cedîde) üzere yapılması amaçlanıyordu.⁶

Diğer taraftan Tanzimat döneminde Osmanlı modernleşme çabalarının her cihetinde görülen ikili yapı maarif içinde söz konusuydu. Osmanlı Devlet adamları bir taraftan eğitimi modern usullere göre yapmak için bu alanda teşkilat yapılarını ve nizamnamelerini yeniden düzenlerken diğer taraftan eski usulde eğitim veren medrese ve sıbyân mekteplerine dokunmadılar, onların kendi mecralarında öteden beri alışık oldukları yöntem üzere eğitimlerine devam etmesine müsaade ettiler. Devletin eğitim konusunda teşvik ve desteği daha çok yeni usulde eğitim veren okullara olsa da bu konuda tam bir başarı sağlandığını, yeni eğitimin eski usullerden tamamen farklı olduğunu söylemek zordur. Hattızatında yeni usulde eğitim veren okullar medrese tedrisatından tamamen ayrılmıyor, medresede okutulan derslerin birçoğu yeni tarz eğitim veren okullarda da okutuluyordu.⁷ Bununla birlikte farklılık pozitif ilimlerle ilgili yeni derslerin müfredatta yer almış olmasıydı. Yine de Osmanlı modern eğitim anlayışı dini ilimlerin medreselerde okutulduğu, pozitif ilimlerin yeni usul okullarda öğretildiği bir düzenleme getiremedi. Bu şartlarda yeni usulde eğitim medreselerin dışında açılan okullarda verildi, ancak medrese eğitiminden esintiler taşıyan bir mecrada sürdürüldü.

Tanzimat Dönemi'nde eğitim alanında yapılan düzenlemelerin hayata geçirilmesi, uygulanma şansı bulması II. Abdülhamit Dönemi'nde oldu. Özellikle okullaşmada çok önemli gelişmelerin söz konusu olduğu bu dönemde eğitim İstanbul dışına çıkarıldı. Bir taraftan temel eğitimin en önemli unsurunu oluşturan ibtidâî mektepler, rüştiyeler taşrada yaygınlık kazanırken bir taraftan da öğretmen okulları, idadiler açılmaya başladı. Eğitim işlerinin en önemli eksikliği mali kaynakların yetersizliği ile yetişmiş öğretmenin bulunmamasıydı. Bu durum eğitimde nicelik açısından önemli atılımlar yapıldığı, nitelik açısından ise aynı başarının gösterilemediği bir durumun ortaya çıkmasına neden oldu.⁸

II. Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) Osmanlı Devleti fiilen İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından idare edildi. Bu dönemde ittihad-ı anasırı bir arada tutmada önce Osmanlılık fikri denendi; ancak daha sonra Balkan Savaşlarıyla bunun mümkün olmayacağını anlaşılması Türkçülük fikrini ön plana çıkardı.⁹ Her alanda millileşme, Türk ve Müslüman unsura dayanma bir tercih değil, siyasi varlığın korunması noktasında bir beka mücadelesi olarak görüldü. Devletin bu şartlar içerisinde kurtuluşunun yegâne teminatı eğitimdi, Türk ve Müslüman unsurun aydınlanması ve bilinçlenmesi eğitimle mümkün olabilecekti. Bu kapsamda 23 Eylül 1913 tarihinde Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkatı çıkarıldı ve temel eğitim veren okullar için esaslı yenilikler getirildi. Kanunun 15. Maddesi ile "Tedrisatı İbtidâîye Vergisi" getirilmiş ve eğitim için düzenli bir gelir oluşturulmaya çalışılmışsa da I. Dünya Savaşı'nın kısa bir süre sonra başlaması istenilen başarının elde edilmesini engellemiştir. II. Meşrutiyet Dönemi,

⁵ "Usûl-i Cedîd/Cedîde, ders araç ve gereçleri konusunda yenileşme, özellikle, öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemlerini bırakıp yeni ve etkili öğretim yöntemleri uygulamasıdır." Bkz. Akyüz 2020, 207.

⁶ 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin tam metni için bkz. Mahmut Cevat İbnü'ş Şeyh Nâfi 2001, 424-459.

⁷ Osmanlı Devleti'nde yeni ve eski tarzda eğitim veren okullar ve buralarda okutulan derslerin benzer ve farklı yönleriyle ilgili bkz. Akgündüz 2004, 113-129.

⁸ Kodaman 1991, 163-164.

⁹ Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki eğitim politikaları için bkz. Keklik 2018, 311.

siyasi karışıklıkların, savaşların yaşandığı bir dönem olmuş, her alanda yaşanan karmaşa eğitime de yansımıştır.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde Rüştîye Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde ortaöğretim kurumlarının ilk örnekleri sayılan ve daha çok kalemlere memur yetiştirmek amacıyla açılan Mekteb-i Maarif-i Adlî ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye okullarından istenilen sonuç elde edilememiştir. Bunun üzerine Mekâtib-i Umumiye Müdürü Kemal Efendi 25 Şubat 1847'de Davud Paşa'da bir sıbyân mektebini rüştîye mektebine dönüştürdü. Bu okula öğrenciler imtihanla alındığı gibi tedrisat da yeni usullerle icra edilmeye başlandı. Okul öğrencilerinin dini ilimlerin dışında hayatta lazım olacak konularda eğitilmesi, imtihanlarda öğrencilerin başarılı görülmeleri rüştîye mekteplerinin yaygınlık kazanmasında etkili oldu. 1869 yılında 1 tanesi kız diğerleri erkek olmak üzere İstanbul'da 13, taşrada ise 125 rüştîye mektebi açıldı.¹¹

Rüştîye mektepleriyle ilgili önemli düzenlemeler eğitimin her cihetinde olduğu 1 Eylül 1869 tarihinde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yapıldı. Nizamnamede 500 hanenin üzerinde iskân olan mahallerde bir rüştîyenin açılması, okul inşaat masraflarının, öğretmen ve hademe maaşlarının vilayet maarif idaresi sandıklarından karşılanması yer alıyordu. Yine okullarda öğrenci miktarına göre istihdam edilecek öğretmenler, öğretmenlerin alacakları maaşlar, okulun öğrenim süresi, öğrencilere okutulacak dersler gibi konular Nizamnamede detaylı şekilde açıklandı.¹²

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin ardından rüştîye okulları yaygınlık kazanmaya başladı. 1876 yılında imparatorluk genelinde 425 rüştîye mektebi vardı ve bu okullarda 19.000 civarında öğrenci öğrenim görüyordu.¹³ Bu durum II. Abdülhamit Dönemi'nde de devam etti. Dönemin sonlarına doğru ülke genelinde rüştîye okullarının sayısı 619'a, öğrenci sayısı da 40.000 civarına ulaştı.¹⁴

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin ardından rüştîyelerin işleyişiyle ilgili iki önemli düzenleme yapıldı. Bunların ilki 1892 yılında oldu. Bu tarihte daha önce 1869 Nizamnamesi ile 4 yıl olarak kararlaştırılan rüştîye tahsili 3 yıla indirildi. İstanbul dışında idadilerin olduğu bazı yerlerde rüştîye mektepleri idadilerle birleştirildi, boş kalan binalar ibtidâî okullara tahsis edildi.¹⁵ Rüştîyelerle ilgili ikinci düzenleme 1913 yılında Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkati ile yapıldı. Bu kanunla ibtidâî okullarla rüştîyeler Mekâtib-i İbtidâîye-i Umumiye adı altında birleştirildi.¹⁶

Tefenni Rüştîye Mektebi

Tefenni Kazası'nda bir Rüştîye Mektebi'nin açılması, Kaymakam başkanlığında Kaza sakinlerinden oluşan heyetin 28 Ağustos 1906 tarihinde Maarif Nezareti'ne başvurularıyla gündeme geldi.¹⁷ Bu başvuruda Tefenni Kazası'nı oluşturan 54 köyün yıllık maarif hissesinin 30 ve müsakkafat vergisinin 6 bin kuruş olduğu –ki bunlar toplamda 36 bin kuruş gelir oluşturuyordu- halde şimdiye kadar bir rüştîye

¹⁰ Sakaoğlu 1991, 136-139.

¹¹ Bilim 1984, 45-47.

¹² Mahmut Cevat İbnü'ş Şeyh Nâfi 2001, 427-430.

¹³ Bilim 1984, 51-52.

¹⁴ Kodaman 1991, 105.

¹⁵ Kodaman 1991, 108.

¹⁶ Sakaoğlu 1991, 139.

¹⁷ 1885 tarihli Konya Vilayet Salnamesinde Tefenni'de bir rüştîye mektebinin olduğu bilgisi yer almaktadır. Aynı bilgi daha sonraki salnamelerde de tekrar edilmektedir. Ancak salnamelerde mekteb-i rüştîyelerde görev yapan öğretmenler hakkında bilgi verilirken, Tefenni Rüştîye Mektebi'nde görev yapan öğretmenlerle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. (Bkz. *Hicri 1302 Konya Vilayeti Salnamesi 18*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2015, s. 153; *Hicri 1303 Konya Vilayeti Salnamesi 19*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2017, s. 278) Bu durumdan Tefenni'de rüştîye mektebi binasının 1885 yılında yapıldığı, ancak resmi açılışın yapılarak tedrisata başlanmadığı anlaşılmaktadır. O tarihlerde Tefenni'de maarif komisyonu oluşturulmamıştı, inşası tamamlanmış ancak resmi açılışı yapılmamış rüştîye mektep binasının birilerinin eline geçmesinden imtina eden ahali 1900 yılında söz konusu binayı tapuya hazine adına kayıt ettirdi. Bina 1903 yılında 1947 kuruş sarf edilerek onarımdan geçirildi. 1907 yılında rüştîye mektebi olarak açıldı. 1914 yılında kıymeti 18.000 kuruş olan binanın emlak kaydı daha sonra maarif adına yapılmıştır. Rüştîye Mektebi'nin tapu kaydının emlak-ı emiriyeden maarif adına yapılması hususunda yapılan yazışmalarla ilgili bkz. BOA ML. EEM. 972/8.

mektebinin açılmasına teşebbüs edilmediği ifade ediliyordu. Oysaki merkez kazada Padişah iradesine göre yeni usulde eğitim veren ibtidâi mektebi bulunuyor, bu okuldan mezun olan öğrencilerin tahsillerine devam edebilecekleri rüştiye okuluna gereksinim duyuluyordu. Kaza sakinleri diğer kaza merkezlerinde olduğu gibi Tefenni’de de bir rüştiye mektebinin açılmasını, okula öğretmen gönderilmesini, çocukların eğitimden mahrum bırakılmamasını Maarif Nezareti’nden talep ediyorlardı. Bu talep karşısında Maarif Nezareti Kazada mevcut ibtidâi okullarının dışında yeni bir ibtidâi okulunun açılmasını ve bu okula öğretmen gönderilmesini teklif etti. Bu teklif kaza sakinlerini memnun etmemişti. Bunun üzerine Kaza sakinleri, kaza merkezlerinin çoğunda birer rüştiye mektebinin bulunması, Tefenni Kaza merkezinde ve merkeze yarım saat mesafede bulunan köylerde 1000 haneden fazla nüfus olduğu, kasaba ve köylerde bulunan birçok sıbyân mektebinden başka kazada muntazam iki ibtidâi mektebinin bulunduğu, buralardan mezun olan öğrencilerin her yıl 30’u geçtiğini gerekçe göstererek rüştiye mektebinin açılması hususundaki taleplerini yinelediler. 23 Şubat 1907 tarihli bu taleplerinde Tefenni Kazası ve Kaza merkezine yarım saat mesafede bulunan köylerin nüfusu hakkında ayrıntılı bir cetvel hazırlayarak Maarif Nezareti’ne sundular.

Tablo 1: Tefenni Kazası ve Kaza Merkezine Yarım Saat Mesafede Bulunan Köylerin Müslüman Nüfusu (1907)

Yerleşim Yeri	Zükûr (Erkek)	İnas (Kadın)	İcmal (Toplam)
Merkez Kaza Tefenni Kasabası	729	735	1464
Tefenni Sazak Mahallesi	103	144	297
Tefenni Yuvalak Mahallesi	126	132	258
Toplam	1.011	1.008	3.019
Tefenni Kasabası’na Yarım Saatlik Mesafede Bulunan Köyler	Zükûr(Erkek)	İnas(Kadın)	İcmal (Toplam)
Karamanlı Köyü’nün Karaman Mahallesi	641	645	1.286
Karamanlı Köyü’nün Hacı Cafer Mahallesi	809	811	1.620
Ece Köyü	135	123	208
Kozcalık (Kalcalık) Köyü	77	83	160
Yuson? Köyü	101	76	177
Bayramlar Köyü	74	72	146
Seydiler Köyü	66	58	124
Toplam	2.879	2.911	5.790

Kaza sakinlerinin kaymakam başkanlığında ısrarlı taleplerine merkezi idare kayıtsız kalmadı ve 6 Mart 1907 tarihinde Tefenni’de bir rüştiye mektebinin açılmasına Padişah iradesiyle ruhsat verildi.¹⁸

Osmanlı Devleti’nde mali kaynakların sınırlı olması, eğitimde modernleşme çabalarının önünde bulunan en önemli engellerden biriydi. Okulların inşasında merkezi hükümetin genellikle katkısı olmuyor, maarif için gerekli binaların yapımında halkın yardımları, okul inşaatlarında doğrudan çalışmaları gerekiyordu. Merkezi hükümet bu tür işlerin yapımında kamuya ait olanakların kullanımına müsaade

¹⁸BOA MF. MKT. 1021/4; MF. İBT. 191/43.

ediyor, örneğin okul inşaatı için gerekli olan kerestenin temininde devlet ormanlarından yararlanmaya izin veriyordu. Dolayısıyla Tefenni Kazası'nda da rüştîye mektebi inşası halkın yardımları ve bizzat mektep inşaatında çalışmalarıyla gerçekleştirildi.¹⁹ Mektebin resmi açılışı Padişah II. Abdülhamit'in tahta çıkış yıl dönümüne denk getirilerek, idari erkân, memurlar, mektep öğrencileri (ibtidâi ve rüştî), eşraf ve halkın hazır bulunduğu bir törenle 31 Ağustos 1907 tarihinde yapıldı.²⁰ Okulun resmi açılışında rüştîye öğrencilerinin de bulunması okulda tedrisatın resmi açılıştan önce başladığı, vekil bir öğrenmen nezaretinde eğitimin sürdürüldüğünü göstermektedir.²¹

Rüştîye Mektebi binası öğrenime hazır hale getirildikten sonra öğretmen ve hademe maaşları ile diğer harcamalar için maarif bütçesinden gerekli tahsisatın ayrılması en önemli mesele haline geldi. Devletin mali imkânsızlıkları okul inşaatlarında olduğu gibi eğitim işlerinin yürütülmesinde de önemli bir sorun oluşturuyordu. Tefenni'de açılmış olan rüştîye mektebinin eğitim faaliyetlerinde bulunabilmesi muallim-i evvel için 400, hademe için 70 kuruş olmak üzere her ay için 470 kuruşun maarif bütçesine ilave edilmesini gerekli kılıyordu.²² Bu yıllık maaşlar için 5.640, diğer masraflar için 325 kuruş olmak üzere toplam 5.965 kuruşa tekabül etmekteydi. Ancak söz konusu bütçenin oluşturulmasında büyük güçlüklerle karşılaşıldı. Bu sorunu aşmak için şöyle bir yöntem takip edildi. İbradı ve Alaiye rüştîyesi muallimi saniliği ile Kadınhanı Hat Muallimi maaşlarından 285 kuruş tasarruf yapıldı. Ermenek Rüştîyesi'nde mubasır maaşı yeniden düzenlendi. Bu tedbirlerle Tefenni Rüştîyesi için 5.220 kuruşluk bir bütçe tanzim edildi, ancak buna rağmen planlanan bütçede maaş karşılıkları için 420 kuruş açık bulunuyordu. Bunun üzerine muallim-i evvel için bütçeye konulan 400 kuruştan 35 kuruşu hademe maaşı olarak ayrılarak muallim maaşının ileride arttırılmasına, diğer masraflar için bütçeye eklenen 325 kuruşun gelecek senelerde tahsis edilmesine karar verilerek Tefenni Rüştîye Mektebi'nin bütçe sorunu çözüldü.²³

Bütçe sorunu çözüldükten sonra okula bir öğretmen atamasının yapılması, vekil öğretmenle yürütülen tedrisatın usulüne uygun bir şekilde icra edilmesi gerekiyordu.²⁴ Bu sıralarda Dârümuallimîn mezunu, Kuşadası Rüştîyesi'nde Muallim-i Evvel olarak görev yapmakta olan Ömer Lütfi Efendi memuriyet yerinin değiştirilmesi hususunda Maarif Nezareti'ne başvurdu. Gerekçesinde aylık 400 kuruş maaşla çalıştığını, hayat pahalılığı dolayısıyla söz konusu maaşın yetmediğini ileri sürüyor, ya maaşının yükseltilmesi ya da geçim şartlarının daha ucuz olduğu Konya Vilayeti dâhilindeki kazalarda istihdam edilmesine müsaade edilmesini talep ediyordu (27 Ocak 1907).²⁵ Diğer taraftan Tefenni Rüştîye Mektebi açıldıktan sonra okula öğretmen ataması yapılmamış, eğitimin vekil öğretmen nezaretinde icrasına bir müddet devam edilmişti. Ancak bu şekilde tedrisatın uzun süre devam ettirilmesi mümkün görülmediğinden Maarif Nezareti'nden biran evvel bir öğretmenin gönderilmesi rica edildi. Bu durumda Tefenni Rüştîye Mektebi'nin öğretmen açığı, Ömer Lütfi Efendi'nin Konya Vilayeti dâhilindeki bir okulda öğretmenlik yapma isteği ile birleşmiş oluyordu. Maarif Nezareti bu durumu dikkate alarak 26 Eylül 1907 tarihinde Ömer Lütfi Efendi'yi Tefenni Rüştîye Mektebi'ne muallim-i evvel olarak tayin etti.²⁶ Ömer Lütfi Efendi 14 Kasım 1907 tarihinde görevine başladı; ancak hademeye verilen aylık 35 kuruş maaşın çok düşük olması nedeniyle bu işe talip olan kimse çıkmadı. Mektebin hademesiz idaresi

¹⁹ Yukarıda da ifade edildiği gibi rüştîye binası daha önceden halkın yardımlarıyla inşa edilmiştir. 1907 yılında binanın eksikliklerinin giderildiği, ufak onarımdan geçirildiği anlaşılıyor.

²⁰ Bir arşiv belgesinde Tefenni Rüştîye Mektebi'nin resmi açılışının 12 Haziran 1907 yılında yapıldığı belirtilmektedir (Bkz. BOA MF. İBT. 1067/36; BOA MF. İBT. 211/18). Bu belgeyi doğrulayan bir kayda diğer arşiv vesikalarında rastlanmamaktadır. Padişah II. Abdülhamit'in tahta çıkışının yıl dönümünde mektebin resmi açılışının yapıldığı diğer belgelerden anlaşılmalıdır (Bkz. BOA MF. MKT. 1021/70).

²¹ BOA MF. İBT. 195/27; BOA MF. MKT. 1012/82.

²² BOA MF. İBT. 189/39.

²³ BOA MF. MKT. 1021/4.

²⁴ Osmanlı Devleti'nde eğitimde başlatılan modernleşmenin en önemli açmazlarından biri yeterli sayıda yetişmiş öğretmenin olmamasıdır. Bu konuda yaşanan sorunu gidermek için devlet harekete geçti, "Dârümuallimîn" ve "Dârümuallimat" okulları açıldı. Daha sonra muallim açığını kapatmak için daha başka okullar da tedrisata başladı; ancak devletin yıkılışına kadar öğretmen açığı eğitimde önemli bir problem olarak kaldı. "Dârümuallimîn" ve "Dârümuallimat" dışında öğretmen yetiştirmek için açılan diğer okullar için bkz. Altın 2011, 13-21.

²⁵ BOA MF. MKT. 1021/4.

²⁶ BOA MF. MKT. 1021/2; MF. İBT. 197/26.

güç olacağından durum Maarif Nezareti'ne bildirildi, hademe maaşının 80 kuruşa çıkarılması istendi. Bunun üzerine mekteb-i rüştiye muallimlerine ait gelirlerden 35 kuruş daha ilave edilerek hademe maaşında iyileştirme yapılarak 70 kuruşa çıkarıldı.²⁷

Hademe maaşında yapılan düzenleme sonrasında Ramazan Efendi okulda bevvâb²⁸ olarak istihdam edildi. Böylece Tefenni Rüştiyesi muallimi ve hademesi olan bir okul olarak tedrisata düzenli bir şekilde başladı. İlk yıl okul 15-20 öğrenci ile tedrisatını sürdürdü.²⁹ Okulun birer adet dünya ve Osmanlı haritası dışında eğitim araç ve gereçlerinde bir eksiğinin olmadığı, ya da kayıtlara haritalar dışında bir eksikliğin geçirilmediği anlaşılıyor. 1908 yılında okulda eğitim gören öğrenciler, okutulan dersler ve bu derslerden öğrencilerin almış oldukları notlar aşağıda tabloda gösterildiği gibiydi.

Tablo 2: Tefenni Rüştiye Mektebi İmtihan Cetveli (3 Eylül 1908)³⁰

S. Numarası	İsimleri	Kurân-ı Kerim Maaâ Tecvid	Ulûm-ı Diniye	Arapça Sarf	Ahlak	Coğrafya	Kavâid-i Osmanî	İmlâ ve Kıraat	Hesap	Hüsn-i Hat	Toplam	Derece
9	Mustafa Efendi	10	10	10	10	10	10	10	10	10	90	1
3	Rıza Efendi	9	10	10	10	10	10	10	10	10	89	2
12	Mehmet Efendi	10	10	10	10	10	10	10	10	9	89	3
2	Kadir Efendi	9	10	9	10	10	10	10	10	9	87	4
11	Mehmet Efendi	9	10	10	10	9	10	10	10	9	87	5
8	Seyyit Ali Efendi	7	10	10	10	10	10	10	10	8	85	6
7	İsmail Efendi	10	10	10	10	7	8	9	9	8	81	7
15	Bekir Efendi	10	10	10	10	7	7	8	9	10	81	8
18	Ali Efendi	10	10	8	10	6	9	10	9	8	80	9
13	İsmail Efendi	8	10	8	10	7	10	9	8	10	80	10
6	İbrahim Efendi	7	10	10	10	8	7	8	8	9	77	11
10	Mustafa Efendi	7	10	9	10	7	7	7	7	8	72	12
14	Mustafa Efendi	7	9	8	9	4	7	10	7	8	70	13
19	İsmail Efendi	7	8	6	10	7	7	6	5	8	63	14
22	Yunus Efendi	6	6	7	8	4	8	6	4	8	57	15
4	İsmail Efendi	6	6	5	8	6	4	4	6	8	52	16

Okulun genel imtihanları 24 Ağustos 1908 tarihinde yapıldı. İmtihanlarda okulun muallim-i evveli dışında Hesap dersi için Belediye Tabibi, Hüsn-i Hat dersi için, Yanuk Mahallesi Kâtibi ile Tahrirat Kâtibi; Coğrafya, Kavâid-i Osmanî, İmlâ dersleri için, Ruûs Memuru, Üçüncü Bölük Mülazımı Vekili ve Maarif Azası; Ulûm-ı Diniye, Arapça, Ahlak dersleri için müderris ve müftü mümeyyiz olarak görev aldı. Tefenni Rüştiye Mektebi henüz açıldığı için 1908 yılında yapılan imtihanlarda okulda sadece birinci sınıfa giden öğrencilerin notları bulunuyor. İmtihanlarda birinci sınıf öğrencileri başarılı bulunarak ikinci sınıfa geçtiler. Ardından birinci sınıfa 9 öğrenci daha alınarak okul öğrenimini sürdürdü.³¹

²⁷ BOA MF. MKT. 1046/81.

²⁸ Bevvâb; kapıcı, çocukları evlerine getirip götüreren okul hademesi. Bkz. Develioğlu 2005, s. 93.

²⁹ Tefenni Rüştiye Mektebi'nin 1908 yılı Haziran-Temmuz-Ağustos ayı devam cetveline göre okulda 18 öğrenci vardı. Bkz. BOA MF. İBT. 215/32.

³⁰ BOA MF. İBT. 214/100.

³¹ 14 Aralık 1908 tarihinde Tefenni Rüştiye Mektebi'nin birinci sınıfında 9, ikinci sınıfında 15 öğrenci olmak üzere toplam 24 öğrenci öğrenim görüyordu. Bkz. BOA MF. İBT. 217/105.

Tefenni Rüştîye Mektebi'nin açıldığı yıllarda öğrenci sayısının yeterli olmadığı, bu durumun okulda eğitimin işleyişine yansıdığı görülüyor. Rüştîye mekteplerinde muallim-i evveler dışında, muallim-i sâniler, hat muallimleri bulunurken Tefenni Rüştîyesi'nde sadece Ömer Lütfi Efendi muallim-i evvel olarak görev yapıyordu. İlerleyen yıllarda maarif idaresi büyük ihtimalle bu durumu dikkate alarak Tefenni Rüştîye Mektebi'ne olan alakasını azalttı, bu durum öğretmen tayinlerine de yansıdı. 1910 yılında Konya Maarif Müdüriyeti tarafından Eğirdir Rüştîye Mektebi Muallim-i Evvel-i Hasan Fehmi Efendi'nin Tefenni Rüştîye Mektebi'ne atanması bunu göstermektedir. Çünkü Konya Maarif Müdüriyeti tarafından Hasan Fehmi Efendi'nin görevini hakkıyla ifa edemediği, mesleki açıdan yetersiz olduğu, bu gibi öğretmenlerin görevlerine son verilmesi gerektiği belirtildi. Ancak Hasan Efendi'nin yıllardan beri yapmış olduğu hizmetler göz önünde bulundurularak görevinden tamamen el çektilmek yerine, memuriyet yerinin değiştirilmesine karar verildi, görev yeri olarak Tefenni Rüştîye Mektebi seçildi. Bunun üzerine Tefenni Rüştîyesi muallim-i evveli Ömer Lütfi Efendi ile Hasan Fehmi Efendi'nin yerleri değiştirildi, 11 Kasım 1910 tarihinde Hasan Fehmi Efendi Tefenni Rüştîye Mektebi'nde göreve başladı.³²

1911 yılında Tefenni Rüştîye Mektebi'nde öğrenim gören öğrenciler, öğrencilerin doğum yerleri, yaşları, okulun ders müfredatı, öğrencilerin derslerden almış oldukları notlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibiydi.

Tablo 3: Tefenni Rüştîye Mektebi İmtihan Cetveli (26 Haziran 1911)³³

Öğrencinin				Kurân-ı Kerim Ma Tecvid	Ulûm-ı Diniye	Türkçe	Arapça	Farsça	Hesap	Hendese	Coğrafya	Tarih	Malumat-ı Medeniye	Fransızca	Hüsn-i Hat	Resim	Hüsn-i Hal ve Hareket	Toplam	Derecesi
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı																
Üçüncü Sınıf																			
Salih	Ali	Tefenni	16	10	10	8	8	8	10	8	10	10	9	8	9	9	10	128	Aliyyül Alâ
Arif	Hüseyin	Tefenni	13	10	10	9	9	9	8	8	9	9	9	7	10	10	9	123	Aliyyül Alâ
Hakkı	İsmail	Burdur	17	10	10	10	8	9	8	8	8	8	9	9	10	9	9	125	Alâ
Necib	Mehmet	Tefenni	13	10	9	8	7	8	6	6	10	8	8	7	8	9	9	114	Alâ
Veli	Osman	Tefenni	13	8	8	7	7	8	7	6	6	8	8	7	10	6	9	105	Kârib-i Alâ
Öğrencinin				Kurân-ı Kerim Ma Tecvid	Ulûm-ı Diniye	Türkçe	Arapça	Farsça	Hesap	Hendese	Coğrafya	Tarih-i İslam	Malumat-ı Medeniye	Fransızca	Hüsn-i Hat	Resim	Hüsn-i Hal ve Hareket	Toplam	Derecesi
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı																
İkinci Sınıf³⁴																			
Mestan	Mehmet	Kağılcık Köyü	15	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	9	10	10	10	139	Aliyyül Alâ
Ömer	Mehmet	Tefenni	16	10	10	10	8	8	10	10	10	10	10	10	10	9	9	134	Aliyyül Alâ

³² BOA MF. İBT. 285/97; BOA MF. İBT. 320/47; BOA MF. İBT. 202/43. Söz konusu becayişin Ömer Lütfi Efendi'nin isteği dışında gerçekleştiği anlaşılıyor. Bu sırada harcırah meselesi becayişte sorun teşkil etmiştir. Harcırah Kararnamesi'nin 16. Maddesi gereğince aynı vilayet dâhilinde becayişleri yapılan memurlara harcırah verilmiyordu (BOA MF. İBT. 325/31). Ancak öğretmenlerin kendi istekleri dışında becayişleri gerçekleştirildiği için harcırah verilmesine karar verildi (BOA MF. İBT. 355/31).

³³ BOA MF. İBT. 361/24.

³⁴ İmtihanlara katılmayan öğrenciler sınıf tekrarına kalmıştır.

Ahmet	Osman	Burdur	14	10	10	9	9	9	9	10	10	9	10	7	10	10	9	131	Aliyyül Alâ
Tevfik	Hacı	Tefenni	16	9	10	10	9	8	9	9	10	10	10	7	10	10	9	130	Aliyyül Alâ
Osman	Osman	Tefenni	13	9	10	10	7	7	9	8	8	7	10	10	10	9	9	123	Alâ
Mesut	Ahmet	Tefenni	14	8	8	10	6	6	5	5	9	9	10	9	10	7	10	112	Alâ
Yusuf	Hüseyin	Hasanpaşa	14	8	9	8	6	6	7	6	9	8	8	9	9	9	9	111	Kârib-i Alâ
Yunus	Ahmet	Tefenni	17	8	8	9	6	6	5	5	9	9	9	8	9	9	9	109	Kârib-i Alâ
Kemal	Sadık	Dersaadet	16	7	8	8	4	4	6	6	7	6	8	8	8	6	7	93	Kârib-i Alâ
Kemal ³⁵	Hüsnü	Tefenni	14	6	7	7	3	4	6	6	8	7	8	5	9	3	7	89	Kârib-i Alâ
İbrahim	İsmail	Tefenni	12	7	7	7	4	5	5	5	5	6	7	8	8	7	7	88	Kârib-i Alâ
Mustafa	Ahmet	Tefenni	11	7	7	7	4	4	6	6	5	5	7	8	8	7	7	88	Kârib-i Alâ
Mustafa ³⁶	Mehmet	Burdur	14	7	7	6	3	4	5	5	5	5	7	9	8	9	6	86	Kârib-i Alâ
Ramazan ³⁷	Mehmet	Tefenni	16	6	7	6	2	4	7	6	5	5	6	8	8	6	7	83	Vasat
Mustafa ³⁸	Ramazan	Hasanpaşa	13	4	2	7	3	4	5	5	6	5	7	9	8	6	6	77	Vasat
Ahmet	Hüseyin	Tefenni	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tevfik	Ramazan	Tefenni	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ahmet	Halil İbrahim	Tefenni	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kamil	Mesut	Tefenni	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hasan	Süleyman	Hasanpaşa	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrencinin																			
Adı	Velisinin Adı	Doğum Yeri	Yaşı	Kurân-ı Kerim Ma	Ulum-ı Diniye	Türkçe	Arapça	Hesap	Coğrafya	T. İslam	M. Fenniye	H. Hat	H. Hat ve Hareket					Toplam	Toplam Derecesi
Birinci Sınıf³⁹																			
Ali	İbrahim	Tefenni	14	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10					100	Aliyyül Alâ
Kâmil	Kerim	Bunak (Başpınar)	12	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10					100	Aliyyül Alâ
Halil	Mehmet	Bunak	12	9	10	10	9	10	9	10	10	10	10					97	Aliyyül Alâ
Osman	İbrahim	Tefenni	13	10	10	9	9	10	10	9	10	10	10					97	Aliyyül Alâ
Nuri	İbrahim	Tefenni	12	9	10	8	8	8	10	9	8	9	8					87	Alâ
Mehmet	Ömer	Tefenni	14	10	9	8	6	9	8	8	8	10	10					86	Alâ
Abdullah	Mustafa	Bek Köyü	14	9	9	9	8	10	6	7	9	8	8					83	Alâ
Süleyman	Rüştü	Tefenni	15	8	9	8	8	8	9	8	8	9	8					83	Alâ
Ramazan	Osman	Tefenni	13	8	9	9	7	8	9	8	7	8	8					83	Alâ
Mehmet	Sadık	Tefenni	11	8	8	9	7	10	9	7	7	6	10					81	Alâ
Mehmet	Hacı Hüseyin	Bove (?) Köyü	17	8	9	8	7	9	6	9	8	9	7					79	Kârib-i Alâ
Ramazan	Osman	Tefenni	12	8	7	7	7	8	10	8	7	6	9					77	Kârib-i Alâ
Mehmet	Ali	Tefenni	15	7	7	7	6	8	7	7	7	9	8					73	Kârib-i Alâ
Ömer	Osman	Hasanpaşa	12	7	7	8	5	7	6	6	8	7	8					69	Kârib-i Alâ
Tevfik	Selahattin	Tefenni	11	7	7	7	5	7	7	6	7	7	8					68	Kârib-i Alâ
Arif	Ahmet	Burdur	14	7	7	6	5	6	9	7	6	6	8					67	Kârib-i Alâ

³⁵ Arapça dersinden ikmale kalmıştır.³⁶ Arapça dersinden ikmale kalmıştır.³⁷ Arapça dersinden ikmale kalmıştır.³⁸ Ulum-ı Diniye ve Arapça derslerinden ikmale kalmıştır.³⁹ İmtihanlara katılmayan öğrenciler sınıf tekrarına kalmıştır.

Mustafa	Osman	Hasanpaşa	15	7	7	7	5	7	5	5	7	7	8				65	Kârib-i Alâ
Halil	İbrahim	Tefenni	12	6	6	5	4	6	4	4	5	8	7				55	Vasat
Nuri	Osman	Tefenni	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-
Hüsnü	Mehmet Çavuş	Tefenni	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-
Aziz	Ahmet	Hasanpaşa	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-
Mehmet	Ali	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-
Mehmet	Dursun	-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-
Emin	Hüseyin	Bayındır Köyü	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				-	-

Okulun 1910-1911 yılı genel imtihanları okul muallimi dışında 9 mümeyyizden oluşan bir heyet tarafından 25 Haziran 1911 tarihinde yapıldı. Tablodan anlaşıldığı üzere 1911 yılında Tefenni Rüştîye Mektebi'nin birinci sınıfında 24, ikinci sınıfında 20, üçüncü sınıfında 5 olmak üzere toplam 49 öğrenci vardı. Okuldan 5 öğrenci mezun oldu. 11 öğrenci ise sınavlara katılmadı. Sınava katılan öğrencilerin hepsi derslerde başarı göstermiş, bir üst sınıfa geçmiştir. Diğer taraftan yaşları 12 ile 17 arasında değişen öğrencilerin eğitime devam ettiği okulda gösterilen dersler diğer rüştîye mektepleriyle benzerdi. 1911 yılı genel imtihan kayıtlarına göre üçüncü sınıf öğrencilerinin başarılı oldukları dersler sırasıyla Kurân-ı Kerim, Ulûm-ı Diniye ve Hüsn-i Hat dersleriydi. Üçüncü sınıf öğrencilerinin başarısız oldukları dersler ise sırasıyla Matematik, Fransızca ve Hesap dersleriydi. İkinci sınıf öğrencilerinin başarılı oldukları ders Hüsn-i Hat dersiydi. Başarı sıralamasında Hüsn-i Hat dersinin ardından Malumat-ı Medeniye, Türkçe ve Fransızca dersleri gelmekteydi. İkinci sınıf öğrencilerinin başarısız oldukları dersler ise sırasıyla Hendese (Matematik), Arapça, Farsça ve Hesap dersleriydi. 1911 yılı imtihan kayıtlarına göre birinci sınıf öğrencileri en çok Ulûm-ı Diniye, Hesap, Hüsn-i Hat ve Türkçe derslerinde başarı gösterdiler. Öğrencilerin başarısız oldukları dersler ise Arapça, Kurân-ı Kerim ve Tarih-i İslam dersleriydi.

Osmanlı Devleti'nde 1911 yılında önce Trablusgarp'la başlayan savaşlar dönemi Balkan Savaşları ve nihayetinde I. Dünya Savaşı ile devam etti. Bu savaşlarda Osmanlı Devleti çok önemli topraklarını kaybetti ve kaybedilen topraklarda görev yapan öğretmenler Anadolu'da istihdam edilmeye başlandı. Bu kapsamda Kosova Vilayeti'nin Prizren Sancağı'na bağlı Gostivar Rüştîyesi Muallim-i Evveli Hafız Mehmet Necip Efendi 500 kuruş maaşla Tefenni Rüştîye Mektebi'ne tayin edildi, 17 Mayıs 1913 tarihinde görevine başladı.⁴⁰

1913 yılında Tefenni Rüştîye Mektebi'nde öğrenim gören öğrenciler, okulda gösterilen dersler ve öğrencilerin derslerden almış oldukları notlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 4: Tefenni Rüştîye Mektebi İmtihan Cetveli (1 Temmuz 1913)⁴¹

Öğrencinin			Kurân-ı Kerim Ma Tecvid	Ulûm-ı Diniye	Şarf ve Nahv-ı Osmani	Kıraat-ı Türkî	İmla	Arapça	Farsça	Hesap	Hendese	Tarih	Coğrafya	Fransızca	Malumat-ı Fenniye	Malumat-ı Medeniye	Hüsn-i Hat	Hüsn-i Hat ve Hareket	Toplam/Derecesi	
Adı	Doğum Yeri	Yaşı																		
Üçüncü Sınıf																				
İbrahim Oğlu Osman Efendi	Tefenni	15	10	10	10	10	10	10	10	9	10	10	10	10	10	10	10	10	10	Aliyyül Alâ/149
Mehmet Oğlu Halil Efendi	Bunak Karyesi	14	10	10	10	10	10	10	10	8	9	9	9	10	10	10	10	10	10	Aliyyül Alâ/145

⁴⁰ BOA MF. İBT. 420/36; BOA MF. İBT. 450/29.

⁴¹ Konya ve Civarı Rüştîye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68.

İbrahim Oğlu Ali Efendi	Tefenni	16	10	10	10	10	10	10	10	10	8	8	9	9	10	10	10	10	10	10	Aliyyül Alâ/144
Mustafa Oğlu Abdullah Efendi	Bek Karyesi	16	10	10	10	10	10	9	8	8	7	8	8	6	9	9	9	9	8	8	Alâ/131
İbrahim Oğlu Nuri Efendi	Tefenni	14	10	10	10	9	9	10	10	7	7	8	8	6	8	8	9	9	9	9	Alâ/129
Osman Oğlu Ramazan Efendi	Tefenni	14	9	9	10	9	9	10	9	7	7	8	8	6	8	8	9	9	9	9	Alâ/126
Ali Oğlu Mehmet Efendi	Tefenni	17	8	8	8	9	8	8	9	6	7	7	7	6	7	7	10	8	8	8	Kârib-i Alâ/115
İkinci Sınıf																					
Osman Oğlu Nuri Efendi	Tefenni	15	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	150
İbrahim Oğlu Rıza Efendi	Tefenni	15	10	10	10	10	10	10	10	10	10	9	10	10	9	9	9	9	9	9	146
Ali Oğlu Abdülbâkî Efendi	Burdur	11	10	10	10	10	10	10	9	9	9	9	10	6	8	8	10	8	8	8	138
Mehmet Oğlu Ahmet Efendi	Tefenni	14	9	9	10	10	10	9	10	10	8	7	8	6	8	8	10	8	8	8	132
Hüseyin Oğlu Mehmet Efendi	Tefenni	13	8	8	9	9	9	8	8	8	6	7	8	6	7	7	9	7	7	7	118
Mehmet Oğlu Haydar Ali Efendi	Tefenni	13	8	8	8	8	7	7	7	7	6	7	7	6	7	8	9	7	7	7	110
Süleyman Oğlu Ali Efendi	Hasan Paşa Karyesi	14	8	8	9	7	7	8	7	6	6	6	7	6	7	8	8	7	7	7	108
Hacı Hasan Oğlu Mehmet Efendi	Tefenni	16	7	7	6	6	7	6	6	6	5	5	6	5	5	5	8	7	7	7	90
İsmail Oğlu Hüseyin Efendi ⁴²	Tefenni	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Öğrencinin																					
Adı	Yaşı	Kurân-ı Kerim Ma	Ulûm-ı Dîniye	Şarf-ı Osmanî	Kıraat-ı Türkî	İmla	Arapça	Hesap	T. İslam	Coğrafya	M. Fenniye	Hüsn-i Hat	Hüsn-i Hal ve Hareket	Toplam	Doğum Yeri						
Birinci Sınıf⁴³																					
Hasan Oğlu Ali Efendi	13	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	9	10	109	Tefenni						
Hasan Oğlu Hüsnü Efendi	12	10	10	10	10	10	10	9	10	10	10	10	10	109	İsparta						
Ahmet Ali Oğlu Osman Efendi	12	9	9	9	10	10	10	9	10	10	10	8	10	104	Tefenni						
Mehmet Oğlu Salih Efendi	13	10	10	10	10	10	10	7	9	9	9	8	8	102	Tefenni						
Mehmet Oğlu Mustafa Efendi	14	9	9	9	10	9	10	8	9	8	10	10	9	101	Tefenni						
İbrahim Oğlu Tevfik Efendi	12	8	8	7	9	8	8	8	8	9	10	10	8	93	Tefenni						
Ömer Oğlu Durali Efendi	14	8	8	9	9	9	7	8	7	9	9	7	9	90	Tefenni						
İsmail Oğlu Mehmet Efendi	12	8	8	7	8	8	9	7	8	10	7	10	8	90	Yuvalak Karyesi						
Halil İbrahim Oğlu Mehmet Efendi	14	7	7	8	7	9	8	8	8	9	8	9	8	88	Yuvalak Karyesi						

⁴² İmtihanlara katılmamıştır.⁴³ Notları bulunmayan öğrenciler sınavlara katılmamışlardır.

Mustafa Oğlu Dursun Efendi	13	9	8	8	8	8	9	5	6	8	6	7	8		82	Tefenni
Mustafa Oğlu Ali Efendi	12	8	8	5	8	8	10	6	6	7	7	9	8		80	Çağa? Karyesi
Mahmut Oğlu Arif Efendi	14	8	8	5	8	8	6	6	5	5	6	8	8		73	Tefenni
Rıza Oğlu İbrahim Efendi	14	7	7	5	7	7	6	5	5	7	5	7	7		68	Tefenni
Bali Oğlu Mahmut Efendi	13	7	7	5	6	6	5	5	7	7	5	8	7		68	Tefenni
Hüseyin Oğlu Nuri Efendi	16	7	8	6	5	5	6	5	6	5	5	6	7		64	Tefenni
İbrahim Oğlu Ömer Efendi	14	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		7		57	Tefenni
Mehmet Oğlu Ramazan Efendi	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	Tefenni
Hasan Oğlu Kadir Efendi	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	Tefenni
Halil Oğlu Mustafa Efendi	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	Kağılcık Karyesi

Okulun 1912-1913 yılı genel imtihanları okul öğretmeni dışında müftü ve müderrisler ile memurların yer aldığı geniş katılımlı bir heyet tarafından 1 Temmuz 1913 tarihinde yapıldı. Tablodan da anlaşıldığı üzere 1913 yılı imtihan kayıtlarına göre Tefenni Rüştîye Mektebi'nin birinci sınıfında 19, ikinci sınıfında 9, üçüncü sınıfında 7 olmak üzere toplam 35 öğrenci vardı. 1913 yılında okuldan 7 öğrenci mezun oldu, imtihanlara katılan öğrencilerin hepsi bir üst sınıfa geçme başarısı gösterdi. Diğer taraftan öğrenci sayılarının hem 1911 yılına göre hem de üst sınıfa geçtikçe azaldığı görülüyor. 1913 yılı imtihan kayıtlarına göre üçüncü sınıf öğrencilerinin başarı oldukları ders Hüsni Hat ile Sarf ve Nahvi Osmanî dersleriydi. Bu dersleri Kurân-ı Kerim, Ulûm-ı Diniye, Kırâat-ı Türkî izlemekteydi. Üçüncü sınıf öğrencilerinin başarısız oldukları dersler ise sırasıyla Fransızca, Hesap ve Hendese dersiydi. 1913 yılı imtihan kayıtlarına göre ikinci sınıf öğrencilerinin başarılı oldukları ders Sarf ve Nahvi Osmanî idi. Bu dersleri sırasıyla Hüsni Hat, Kırâat-ı Türkî, Kurân-ı Kerim ve Ulûm-ı Diniye takip etmekteydi. Öğrencilerin en az başarı gösterdikleri dersler ise sırasıyla Fransızca, Malûmat-ı Medeniye, Malûmat-ı Fenniye, Hendese ve Tarih dersleriydi. Birinci sınıf öğrencilerinin ise başarılı oldukları ders Kurân-ı Kerim idi. Kurân-ı Kerim-i başarı sıralamasında Ulûm-ı Diniye, Kırâat-ı Türkî, İmlâ takip etmekteydi. Öğrencilerin başarısız oldukları dersler ise Hesap, Hüsni Hat ve Sarf-ı Osmanî dersleriydi.

Tefenni Rüştîye Mektebi'nin gerek 1911 yılı imtihan kayıtları gerekse 1913 yılı imtihan kayıtları incelendiğinde öğrencilerin pozitif ilimlere nazaran dini ilimlerde daha başarılı oldukları görülmektedir. Yani Hüsni Hat, Kurân-ı Kerim, Ulûm-ı Diniye öğrencilerin daha başarılı oldukları derslerken, Hesap, Hendese, Fransızca gibi derslerde öğrenci başarılarının düşük olduğu görülüyor. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında iki önemli nedenin etkili olduğu anlaşılıyor. Evvela Osmanlı Devleti'nde sıbyân mekteplerinin yeni usulde eğitim veren ibtidâî mekteplere dönüştürülmesinde zorluklar yaşanmış, bu süreç istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir. Ancak sıbyân mekteplerinin ibtidâî mekteplere dönüşmesinde yaşanan gecikmenin etkisi Tefenni Kazası özelinde rüştîye mektebi öğrencilerinin pozitif ilimlerdeki başarısızlıkları üzerinde etkisinin daha az olduğu görülmektedir. Çünkü 20. yüzyıl başlarında Tefenni'de 39 adet temel eğitim veren mektebin,⁴⁴ 20 tanesi ibtidâî mektep olarak faaliyetlerini sürdürmekteydi.⁴⁵ Asıl problem ibtidâî mekteplerde gösterilen derslerin ağırlıklı olarak dini ilimlerden oluşması, pozitif ilimlere daha az yer verilmesiydi. Üstelik ibtidâî mekteplerde de öğrenciler dini ilimlerde daha başarılıydılar. Bu durumu Tefenni Kazası'nda faaliyet gösteren ibtidâî mekteplerinden anlamak mümkündür. Tefenni Kazası'nın Gölhisar Nahiyesi Kozağaç İbtidâî Mektebi'nde 1913 yılı imtihan kayıtlarına göre ihtiyat sınıfında, İcrâ-yı Şerif, Elif-bâ; birinci sınıfında, Kurân-ı Kerim, Ulûm-ı Diniye, Kırâat, Hesap, İmlâ, Hüsni Hat; İkinci sınıfında, Kurân-ı Kerim, Tecvit, Ulûm-ı Diniye, Tarih-

⁴⁴ Konya Vilayet Salnamesi 1322(1906), s. 136.

⁴⁵ 20. yüzyıl başlarında Tefenni Kaza merkezinde Şehit Niyazi Bey (Şemsü'l-Maarif) Mektebi (1907), Mithat Paşa İnas Mektebi (1912), Ravza-i Maarif Mektebi; Karamanlı Köyü'nde, Menbeü'l-İrfan (İhsaniye) Mektebi (1900), Mahmut Şevket Paşa İnas Mektebi, İttihat ve Terakki Sicm-i Teşebbüh (1912), Sultaniye; Kağılcık Köyü'nde Orhaniye (1910); Böbekler Köyü'nde Reşadiye (1909); Kozluca Köyü'nde Meşru-i Adalet Mektebi (1909) ile Gebrem, Hasan Paşa, Elmacık (1913), Horzum (1907), Ulu (1913), Dengere (1914), Dirmil (1909), Bek (1913), Kozağaç (1910), Yusufça (1915) köylerinde birer ibtidâî mektep vardı. Bkz. Çora 2018, 278.

i İslam, Coğrafya, Kırâat, İmlâ, Hesap, Hüsn-i Hat; Üçüncü sınıfında ise ikinci sınıfta okutulan derslerin dışında Sarf-ı Osmanî, Tarih-i Osmanî, Malûmat-ı Medeniye, Ahlak, Sülûs dersleri okutuluyordu. Öğrencilerin en çok başarı gösterdikleri dersler, Kurân-ı Kerim ve Ulûm-ı Diniye iken; başarısız oldukları dersler Hesap ve İmlâ dersleriydi. 1913 yılı imtihan kayıtlarına göre Kozağaç İbtidâî Mektebi'nde olduğu gibi Gölhisar Nahiyesi Ulu Köyü İbtidâî Mektebi, Kağılcık Köyü Orhaniye İbtidâî Mektebi, Hasan Paşa İbtidâî mekteplerinde de öğrencilere hemen hemen aynı derslerin okutulduğu, başarı ve başarısızlık durumlarının benzer olduğu görülmektedir.⁴⁶ Yani yeni usulde eğitim veren ibtidâî okullarda okutulan derslerde öğrencilerin göstermiş oldukları başarı ve başarısızlık benzer şekildedir, ders programlarında dini ilimlere daha çok yer verilmiş, bu durum gerek müfredat gerekse öğrenci başarılarında rüştiye mektebine aynı şekilde yansımıştır.

1913 yılından itibaren arşiv kayıtlarında Tefenni Rüştiye Mektebi ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Nitekim 1913 yılında Tedrisat-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkati çıkarılmış, ibtidâî okullarla rüştiyeler "Mekâtib-i İbtidâîye-i Umûmiye" adı altında birleştirilmiştir.⁴⁷ Bu kapsamda Tefenni Rüştiye Mektebi'nin ibtidâî mektebe dönüştürüldüğü, eğitim süresinin 6 yıla çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde eğitimde başlayan modernleşme sürecinin taşraya nasıl yansıdığına bir örneği olarak Tefenni Rüştiye Mektebi'nin ele alındığı bu çalışmada, Osmanlı eğitim sisteminde görülen; tahsisat eksikliği ve yeterli miktarda iyi yetişmiş öğretmen bulunmaması gibi iki önemli problemin söz konusu okul içinde geçerli olduğu, eğitimi olumsuz şekilde etkilediği görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde ilk rüştiye mektebi 1847 yılında açılmış olmasına rağmen Tefenni'de rüştiye mektebinin açılması 60 yıl sonra 1907 yılında gerçekleşmiştir. Okul açıldıktan 6 yıl sonra ibtidâî mekteplerle birleştirilmiştir. Okulun hem geç açılması hem de açıldıktan kısa bir süre sonra ibtidâî mekteplerle birleştirilmesi belli bir düzen dahilinde eğitimin yapılmasına ve kurumsal bir kimliğin oluşmasına mâni olmuştur.

Tefenni Rüştiye Mektebi'nde öğrenim gören öğrenciler kaza merkezinde ve kaza merkezine yakın köylerde ibtidâî ve sıbyân mekteplerinden mezun olan öğrencilerden oluşuyordu. Bu okullarda öğrencilere daha çok dini ilimlerin okutulması, öğrencilerin bu derslere olan yatkınlığını arttırmıştır. Bu durum söz konusu derslerde öğrenci başarılarına Rüştiye Mektebi'nde de olumlu yönde yansımıştır. Diğer taraftan yeni usullerle eğitim vermek için açılan Rüştiye Mektebi'nin medreselerde okutulan derslerden ve öğretim yönteminden çok fazla ayrılmadığı söylenebilir. Tefenni Rüştiyesi özelinde bunun temel sebebi kifayetsiz öğretmenlerin okula tayin edilmesinden kaynaklanmıştır.

Tefenni Rüştiye Mektebi'nde imtihanlar geniş katımlı heyetler tarafından yapılmıştır. Bu durum öğrenci başarılarının sonuçlara objektif şekilde yansımaları ve verilen eğitimin niteliklerinin bütün açıklığıyla görülmesi açısından faydalı olmuştur. İmtihan cetvelleri incelendiğinde sınava katılan öğrencilerin hepsi üst sınıfa geçme başarısı göstermiş, üçüncü sınıfta olan öğrenciler ise şehâdetnâme almışlardır. Bu durum okula devam eden öğrencilerin okumaya istekli, derslerinde başarılı olduklarını göstermektedir.

Tefenni'de gerek rüştiye mektebinin açılmasında gerekse sıbyân mekteplerinin ibtidâî okullara dönüştürülmesinde halkın yoğun isteklerinin, eğitime önem vermelerinin etkili olduğu anlaşılıyor. Bu açıdan bakıldığında Tefenni halkının maarifperver olduğu, eğitimin yaygınlaştırılmasına büyük çaba harcadıkları söylenebilir. Ancak mali imkanların sınırlı olması, mektebin kısa süre faaliyette bulunması, öğretmen atamalarında yaşanan gecikmeler Tefenni Rüştiye Mektebi'nde eğitim-öğretimi aksatmıştır.

⁴⁶ Konya ve Civarı Rüştiye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68.

⁴⁷ Sakaoğlu 1991, 139.

Osmanlı Modern Eğitim Anlayışının Taşraya Yansımaya Bir Örnek: Tefenni Rüştîye Mektebi

Bu açıdan bakıldığında Osmanlı eğitim sisteminde var olan sorunların Tefenni Rüştîye Mektebi'ne de yansıdığı görülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA.)

MF. İBT. (Maarif Nezareti Tedrisatı İbtidaiyye Kalemî)

191/43, 1067/36, 211/18,

195/27, 197/26, 215/32,

214/100, 217/105, 285/97,

320/47, 202/43, 325/31,

355/31, 361/24, 420/36,

450/29, 189/39

MF. MKT (Mektubi Kalemî)

1021/4, 1012/82, 1046/81,

1021/2, 1021/70

ML. EEM. (Maliye Emlak-ı Emîriyye)

972/8

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akgündüz, Mustafa. (2004). Osmanlı Medreseleri, XIX Asır. İstanbul: Beyan Yayınları.

Akyüz, Yahya. (2020). Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2020. Ankara: Pegem Akademi.

Altın, Hamza. (2011). Osmanlı Son Döneminde Muallim Okulları Dışındaki Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Genel Bir Bakış. Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 11-24.

Bilim, Cahit Yalçın. (1984). Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çora, Ersin. (2018). 1895-1921 Yılları Arasında Burdur Sancağı'nda Modern Temel Eğitim Kurumları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(24), 271-286.

Develioğlu, Ferit. (2005). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara 2005.

Gündüz, Mustafa. (2015). Osmanlı Eğitim Mirası, Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Hicri 1302 Konya Vilayeti Salnamesi 18. (2015). Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Hicri 1303 Konya Vilayeti Salnamesi 19, (2017). Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Karal, Enver Ziya. (2011). Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Keklik, Ebubekir. (2018). II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Eğitimi: Problemler, Tartışmalar, Teklifler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Kodaman, Bayram. (1991). Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Konya ve Civarı Rüştîye Mekteplerine Mahsus İmtihan Cetvelleri 1326. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BYEK D NO 68.

Konya Vilayet Salnamesi. (1906). 1322.

Osmanlı Modern Eğitim Anlayışının Taşraya Yansımaya Bir Örnek: Tefenni Rüştiye Mektebi

Mahmut Cevat İbnü'ş Şeyh Nâfi. (2001). Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcrââtı, XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi. haz. Taceddin Kayaoğlu, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Sakaoğlu, Necdet. (1991). Osmanlı Eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.